

AKTIERIS RUNĀ: Ilze Trukšāne

Kroders.lv sadarbībā ar Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Komunikācijas zinātnes bakalaura studiju programmas 3. kursa studentēm piedāvā interviju ciklu ar triju jaunāko Latvijas teātra vidē strādājošo dramatiskā teātra aktierkursu absolventiem: 2010. gadā Klaipēdas universitāti absolvējušo t.s. Liepājas kursu, kura beidzēji pilnībā iekļāvušies Liepājas teātrī; 2011. gada Latvijas Kultūras akadēmijas aktierkursu absolventiem, strādājošiem dažādos gan valsts, gan nevalstiskajos teātros, un 2013. gada Latvijas Kultūras akadēmijas aktierkursu beidzējiem, no kuriem 2013./2014. gada sezonas sākumā štata vietu teātrī ieguva tikai daži.

Neskatoties uz brīvā tirgus apstākļiem un garantētu darba līgumu neesamību, gados, kad notiek uzņemšana „aktieros”, konkurss nemainīgi ir vislielākais. Tāpēc cikla mērķis – visās sarunās skarot apmēram līdzīgus jautājumus, tiekties noskaidrot aktiera profesijas vilinājuma, prestiža un realitātes atbilstību/neatbilstību mūsdienu jauno Latvijas aktieru individuālajā pieredzē un viņu pedagogu/režisoru vērtējumā.

Jeb, pārfrāzējot Hamletu, *KAS VIŅIEM TEĀTRIS UN KAS VIŅŠ TIEM.*

Paldies par atsaucību Valdim Lūriņam, Edmundam Freibergam, Indrai Rogai un visiem aktieriem, kuri jau piekrituši un, cerams, vēl piekritīs sarunai!

Pirmajiem vārds jau ceturto sezonu veiksmīgi Liepājā strādājošajiem jaunajiem aktieriem.

Līga Ulberte

Lauma Abramoviča: Kā sākās jūsu ceļš aktrises profesijā?

Ilze Trukšāne: Bērniībā sapņoju par to, ka gribētu būt aktrise. Es nezināju, kas tas ir, ko tas nozīmē. Vecāki mani sauca par aktrisi, jo man bija labas novērotājas un atdarināšanas spējas, varēju atdarināt savas ģimenes locekļus, kaimiņus – viņu runas manieri, akcentu. Visi mani sauca par mazo aktrisīti. Ceturtās klases liecībā skolotāja bija ierakstījusi, ka man ir aktieriskas dotības. Kad televīzijā rādīja teātra iestudējumus, mani teātris fascinēja, bet es neko no tā nesapratu. Likās interesanti, ka cilvēki tur *spēlē dzīvi*. Pēc tam es par to aizmirsu, vairāk nodarbojos ar sportu, spēlēju basketbolu.

Vidusskolā klasē mācījās meitene, kas bija teātra fans, viņa gribēja būt aktrise. Viņa katru dienu pēc skolas gāja uz Dailes teātri. Nezinu gan, ko viņa tur darīja dienas laikā. (*smejas*) Viņa fanoja par aktieriem, un es domāju – nu jā, viņa ir gājusi dejot, dziedāja korī, viņa varētu būt aktrise. Es neesmu dziedājusi, dejojusi, bet tikai aktīvi sportojusi. Es sev neticēju. Zināju, ka viņa gatavojas uzņemšanai un iestājeksaņemiem, un aizrakstīju, lai viņa piepilda arī manu sapni. Viņa gan neizturēja konkursu.

Es iestājos Starptautiskajā Praktiskās Psiholoģijas Augstskolā. Mācījos tur psiholoģiju trīs gadus, bet visu laiku bija sajūta, ka sevi nerealizēju. Bieži bija jāaizstāv referāti, man nepatika iziet auditorijas priekšā un sausi

prezentēt, vienmēr gribējās kaut kā radošāk aizpildīt sev doto aizstāvēšanas laiku. Daudzi man teica – Ilze, tev kaut ko vajag darīt, tu esi tik enerģiska! Kādā Krāsu psiholoģijas nodarbībā mēs zīmējām mandalas un meditatējām, pie mūzikas ar aizvērtām acīm zīmējām. Redzēju vīziju, izstāstīju to pasniedzējai, un viņa teica, ka obligāti jāsāk kaut kas tajā jomā darīt. Akadēmijā bija uzņemšana Mihaila Gruzdova un Indras Rogas kursā, kur mani nepaņēma. Bija āķis lūpā, jo biju gatavojusi materiālus, meklēju iespējas dziedāt. Tad iestājos Kultūras koledžā, iestājos Annas Eižvertiņas vadītajos aktiermeistarībasursos, bet paralēli mācījos arī psiholoģiju. Koledžā gadu mācījos režiju, kad dzirdēju, ka uzņem aktierus Klaipēdā. Es Liepājā nekad nebiju bijusi, vispār nezināju, kur metos iekšā! Aizbraucu uz Liepāju un iestājos.

Pati apzinos, ka mums ir spēcīgs kurss tāpēc, ka pasniedzēji iemācīja ētiku, disciplīnu un mīlestību pret teātri. Tā nav nejaušība, ka mēs esam tik spēcīgi un tik vienoti, un mēs visi esam ienākuši teātrī. Mēs tiešām to gribējām! Stājoties Klaipēdā, man tā nebija laimes spēle – ja tikšu, tad tikšu, ja ne, tad ne. Es gāju ar tādu apņēmību! Domāju – darišu visu, ko man liks! Es biju gatava uz visu, iekšēji domāju, ka man ir jātiek un es gribu tikt.

Kā beidzās psiholoģijas studijas?

Es paņēmu divus akadēmiskos gadus. Kad biju trešajā kursā aktieros, tad paralēli mācījos psihologos ceturtajā kursā. Es visus eksāmenus nokārtoju, tikai diplomdarbu neuzrakstīju. Aktieros bija jāstrādā katru dienu, mājasdarbi bija nepārtraukti. Mums teica, ka mājās pa sestdienām, svētdienām nedrīkstam braukt. Pasniedzēji būtu gribējuši, lai mēs nakšņojam skolā. Viņi teica, ka aktiera profesija un teātris ir ļoti greizsirdīgi. Trešais kurss man bija ļoti grūts braukāšanas no Klaipēdas uz Rīgu dēļ. Pasniedzējiem tas nepatika.

Psiholoģija bija iemesls, uz ko novēla neveiksmes?

Visu laiku! Toreiz man likās, ka nepamatoti un speciāli novilkta atzīmi uz leju. Viņi uzskatīja, ka esmu strādājusi nepietiekoši. Protams, rezultāts noteikti bija sliktāks nekā varētu būt, ja es katru sestdienu, svētdienu būtu gājusi uz mēģinājumiem. Zināmā mērā es iegriezu saviem partneriem. Kopā ar Edgaru Ozoliņu taisījām fragmentu no Jūdžina O'Nīla „Sēras piestāv Elektraī”. Viņš bija gatavs nebraukt uz mājām nedēļas nogalēs un palikt Klaipēdā ar mani mēģināt, bet es braucu prom. Beigās viņam par darbu ielika 10, bet man – 8. Es sapratu, ka tiešām ļoti daudz atņēmu gan viņam, gan sev un arī fragmentam.

Ir bijusi vēlēšanās pabeigt psiholoģijas studijas? Palicis vien diplomdarbs.

Manuprāt, galvenais nav diploms, bet tas, ko es tiešām ieguvu. Esmu nolēmusi savu dzīvi veltīt teātrim. Esmu apguvusi pilnu psiholoģijas augstskolas programmu, un man tas palīdz. Es kā cilvēks jūtos bagātāka un nejutos neko zaudējusi.

Psiholoģijas zināšanas palīdz arī ikdienā izprast cilvēkus?

Noteikti palīdz, bet arī ļoti traucē. Kad mācījos psihologos, maniem tuviniekiem bija grūti, jo vienmēr izteicu kaut kādas diagnozes, meklēju problēmas tur, kur to nav. (*smejas*) Tomēr daudzas lietas ir vieglāk uztvert.

Kā vērtējat studiju procesu Klaipēdā?

Man liekas, ir ļoti forši, ka bijām izolēti no Latvijas. Tas bija baigais pluss, ka dzīvojām kopā kojās, visi viens otru redzējām. Ja vajadzēja kādu etīdi, momentā zināji, kurā istabiņā ir kurš kursabiedrs. Klaipēdā varējām viens otru piespiest strādāt, nevis noslinkot. Nekā cita jau arī nebija, ko darīt. Bijām atbalsts viens otram.

Ko aktierim var iemācīt studijās un ko iemāca teātris?

Man liekas, ka iemācīt var teoriju, viss pārējais ir darbs, darbs un darbs. To var iemācīt jebkurā jomā. Dejošanu, dziedāšanu, un tehniku var iemācīties darot. Jo vairāk dari, jo vairāk apgūsti.

Kāds sākumā bija jūsu priekšstats par aktrises profesiju, kad visi jūs sauca par mazo aktrisi, un kāds ir tagad?

Sākumā man likās, ka aktrisei jābūt ļoti skaistai, tas man bija tāds ideālais tēls. Aktieris likās kā pārcilvēks, smuki dzied, dejo, neviens nav spējīgs līdzināties. Tagad esmu sapratusi, ka mūsdienās režisori vairāk skatās uz interesantiem tipāžiem un klasiskie nav nemaz tik pieprasīti. Manuprāt, jo lielāks aktieris, jo vienkāršāks viņš ir dzīvē. Kad es biju maza, aktieri, protams, arī bija nepieejamāki, līdz ar to tika vairāk idealizēti. Tajos laikos viss bija citādāk.

Cilvēki stāvēja pie dienesta ieejām...

Nu ja! Agrāk aktieriem nevarēja tik viegli piekļūt. Tagad var dabūt jebkura aktiera telefona numuru. Agrāk jau tādu telefonu nebija, viss bija daudz intīmāk, varēja rakstīt vēstules. Tam visam bija citādāks šarms.

Mans viedoklis ir krasi mainījies. Par kādu Rīgas aktieri mana draudzene teica – ak, Dievs, kad es viņu ieraudzīju uz ielas, ar līku muguru šļūcam treniņbiksēs, es vispār vairs uz viņu nevaru teātrī paskatīties, kad viņš varoņus spēlē! Es teicu – zini, kā tas aktieris ir noguris, īpaši, ja teātrī spēlē vadošās lomas? Viņam ir apnicis zīmēties. Aktieri uzkrāj sevī rezerves, kas atkal nākamajā vakarā jāatdod skatītājiem.

Kādas ir jūsu kā štata aktrises priekšrocības?

Tas rada sajūtu, ka esmu novērtēta, ar mani rēķinās, bet tajā pašā laikā tā ir liela atbildība un apziņa, ka jebkurā brīdī man ir jābūt gatavai sevi pilnībā ziedot teātrim.

Kopības sajūta arī ir?

Mums noteikti ienākt teātrī bija vieglāk, nekā būtu ieiet citā teātrī vienai, kur ir dažādu paaudžu un skolu cilvēki. Mēs visi ejam kā pēc vienas ticības, kas, protams, dod kopības sajūtu.

Kādas, jūsuprāt, ir bijušas jūsu veiksmes un neveiksmes teātrī?

Kļuvu par aktrisi – tā ir mana veiksmē. Apstākļi sakrita, ka man ir iespēja sevi izpaust uz skatuves. Man iedod lomu, un tā ir iespēja gan kritiķu, gan savā priekšā. Man ir iespēja gan sev, gan citiem parādīt to, ko es varu.

Par neveiksmēm... Kā mana basketbola trenere Daiga Jansone kādreiz teica – Ilze, tev ir jāiedod pa purnu, lai tu sāktu labi spēlēt. Basketbolā tā arī bija, ka tad, kad treneri sarāja vai pretinieku komandā kāds mani stiprāk pagrūda, spēle aizgāja! Bija vēlme pierādīt, uzvarēt, cīnīties, un tā man ir visās jomās. Jo par mani slīkāk runās, kāds kritiķis kaut ko uzrakstīs vai režisors kādu komentāru pateiks, man tikai labāk veiksies.

Tas ir dzinulis?

Momentā! Tas uzreiz ir cīņasspars un vēlme pierādīt sev un citiem, ka viņiem nav taisnība.

Kura ir interesantākā loma, kura ir spēlēta?

Diplomdarba izrādē Tenesija Viljamsa darbā „Stikla zvērnīca” spēlēju māti Amandu Vingfildu, bet patiesībā katra loma ir ļoti interesanta. Nav neviena loma, kas man liktos neinteresanta. Katrā lomā atrodu savu odziņu, kurai pieķerties un kura aizrauj. Amandas lomā trīs stundas biju uz skatuves un pēc izrādes biju enerģētiski pilnīgi izlādējusies, vakarā nevarēju aizmigt un, ejot gulēt, domāju, kā es nospēlēju izrādi. Zināmā veidā bija grūti iziet no lomas. Man patīk lomas, kuras ir ārpus normas. „Stikla zvērnīcā” ir sāpīgas tēmas, bet mani tas aizrāva. Uz skatuves sevi var pilnībā saplucināt.

Vai par lomām, no kurām nevar iziet, var teikt, ka tās ir grūtas?

Tas ir atkarīgs no aktiera profesionalitātes. Aktieri parasti nīrgājas par *nespēju iziet no lomas*, nu, ka tā tāda koķetēšana vien ir, bet man ar Amandu Vingfildu tiešām tā bija. Es aizgāju mājās un dzīvoju lomā, gribējās

atgriezties emocijās.

Kādām īpašībām jāpiemīt aktierim?

Aktierim ir jābūt ļoti labam novērotājam, jāpiemīt spējai atdarināt, jābūt empātiskam, elastīgam, jāprot pārslēgties no viena režisora uz otru, jo režisoru strādāšanas metodes ir dažādas. Aktieris nedrīkst lomu veidot pēc vienas metodes, bet tas ir atkarīgs no tā, ko režisors prasa. Aktierim jābūt atvērtam, mērķtiecīgam, izturīgam, darbaspējīgam, kas ir ļoti svarīgi jebkurā profesijā. Jābūt godīgam pret sevi un pret skatītāju. No daudz kā jāprot atteikties.

Man ir sajūta, ka jums nav bijis brīža, kad esat nožēlojusi kļūšanu par aktrisi.

Nē, nekad! Esmu domājusi, ko bez aktiera profesijas vēl gribētu darīt un kā būtu, ja es būtu citā profesijā, bet nožēlojusi... Nekad neesmu. Zinu, ka manas lomas vēl tikai nāks.

Ko jūs gribētu nospēlēt šobrīd?

Par to es esmu domājusi un par to daudzi jautā. Mūsu pasniedzējs mums teica, ka katram aktierim ir jābūt sapņu lomai, jābūt *drīmam*. Man tāda nekad nav bijusi. Ir jāpaiet kādam laikam un jāapaug ar pieredzi gan teātrī, gan dzīvē. Jākļūst par mammu, ilgāki gadi jānodzīvo sievas statusā, ilgāk jāpadzīvo dzīvē, lai manī uzkrātos bagāža un man būtu, ko dot un pateikt. Domāju, ka tad sirdī iekritīs loma, kurā es varētu pateikt to, ko gribu pateikt. Man liekas, ka tas varētu būt pēc kādiem 10 gadiem, kad varbūt būtu kāda sapņu loma, kurā es varētu izdzīvot savu dzīvi. Man ļoti patīk Jūdžins O'Nīls, Tenesijs Viljamss, viņu darbos cilvēku psiholoģija ir sarežģīta. Man ir prātā tipāži, kurus es gribētu spēlēt. Galvenais, lai loma būtu tāda, kur es varu pilnvērtīgi ielikt savu pieredzi.

Varbūt Amandas lomu gribētu nospēlēt pēc vairākiem gadiem?

Es nezinu, man tā nav sapņu loma, lai arī ļoti patika. Man nebūtu nekas pretī, es no tās lomas nekad neatteiktos.

Es esmu apsvērusi ideju, ka kādreiz varētu mācīties režiju, tas liekas tāds foršs turpinājums. Un režiju var sākt mācīties arī 60 gados. (*smaida*) Režija mani interesē. Ir režisori, kas atnāk uz mēģinājumiem un liek nest dažādas etīdes. Man tas ļoti patīk. Protams, ja divas nedēļas pēc kārtas jānes etīdes, tas apnīk, bet man ļoti patīk tie režisori, kas dod aktierim uzdevumu pašam nest savas idejas, būt radošam. Ir režisori, kas līdz niansēm zina, ko grib no manas lomas - kā jārunā, kā jādara, visu pasaka priekšā un es kļūstu tikai izpildītājs.

Citādākā gadījumā tas ir kā kopdarbs?

Jā, tieši tā! Tas ir kopdarbs, kad aktieris radoši piedalās procesā, pats veido lomu. Man ļoti patika, kā Māra Ķimele grāmatā „Sarunas ar Māru Ķimeli” teica, ka Jaunā Rīgas teātra aktieri ar to atšķiras no citiem – viņi paši iet un novēro cilvēkus, intervē, veido tādus kā mājasdarbiņus un tad teātrī piedāvā. Aktieris tiek apzags, ja viņam neļauj to darīt, ja viņu kā marioneti vada un visu pasaka priekšā. Aktieris nomirst, ja viņš nedarbojas radoši, un es tam pilnībā piekrītu. Mūsu pasniedzējs Vītauts Anužis reiz teica, ka cilvēks nekad nestāv uz vietas, ka ir tikai 2 stāvokļi - vai nu progress, vai regress. Un es domāju, ka, ja aktierim atņem iespēju pašam aktīvi darbināt savu fantāziju, tad notiek regress. Tāpēc man ļoti patīk Jaunā Rīgas teātra izrādes, kad var redzēt, ka to nevar ne dramaturgs uzrakstīt, ne režisors pateikt, to aktieris pats ir izdomājis. Man tas patīk, tā ir brīvība sevi izpaust. Protams, režisors var atņemt, var pieņemt, bet aktierim pašam ir bijusi iespēja domāt.

VIDOKLIS: Valdis Lūriņš, režisors: „Aktrise, kura spējīga atveidot spēcīgus raksturus, ir ļoti laba raksturotāja. Ir aktrises, kuras laika gaitā iegūst arvien lielāku vērtību, un man liekas, ka Ilze pieder pie tām.”

Ilzes Trukšānes profilsLiepājas teātra mājaslapā.

* Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Komunikācijas zinātnes 3. kursa studente